

ARXIU DELS INFANTS PERDUTS

CLÀSSICS
DE LA PAU
I DE LA
NOVIOLÈNCIA

VALERIA LUISELLI

TRADUCCIÓ D'ELISABET RÀFOLS SAGUÉS

Guanyadora de la Medalla Carnegie a l'excel·lència en ficció, el Dublin Literary Award i el Folio Prize. Finalista del Kirkus Prize, el Booker Prize i el Women's Prize for Fiction.

Un dels millors llibres de l'any per a *Time*, *The Guardian*, *The Washington Post*, *The New York Times*, *Entertainment Weekly*, *O*, *The Oprah Magazine*, *GQ*, *Chicago Tribune*, NPR i la Biblioteca Pública de Nova York, entre altres.

«Luiselli és una mestra. Des de *Lolita* no hi ha hagut un viatge per carretera que capti amb tant reeiximent el costat fosc del somni americà, aquest abisme entre la promesa i la realitat.»

— Carmen María Machado, *O Magazine*

«Una rellevant Gran Novel·la Americana per al nostre temps: una novel·la densa i amb múltiples capes que evoca Kerouac i Bolaño, Rebecca Solnit i Juan Rulfo. L'escriptura de Luiselli aconsegueix l'equilibri just entre intimitat i inventiva.»

— Anderson Tepper, *Vanity Fair*

«Resona molt de temps en tancar les pàgines i deixa al lector la sensació d'estar davant d'un clàssic contemporani [...]

Reelabora les nocions de pàtria, identitat i família amb un llenguatge lluminós i rebel que reivindica l'humanisme i el compromís social sense resultar mai obvi ni demagògic.»

— Charo Ramos, *Diario de Sevilla*

«És una novel·la que il·lumina el que ens uneix i ens desafia a acceptar les nostres diferències.» — Kristen Millares Young,

The Washington Post

«En mans de Luiselli, la novel·la es torna realment innovadora: elèctrica, elàstica, suggeridora i original. Recrea de manera esplèndida la veu dels nens: la filla i el fill se senten vius i reals. [...] Trenca els ritmes del viatge per carretera, fins arribar a un clímax que t'atura el cor.» — Parul Sehgal, *The New York Times*

«El que comença com una narració fragmentada dona pas a un clímax ple de suspens. *Arxiu dels infants perduts* és una història sobre tots els pecats dels Estats Units.» — Boris Kachka, *Vulture*

«Radical, convincent: un llibre que és alhora personal i global, familiar i polític. [...] Un autèntic espectacle literari.»
—Patrick McGinty, *Pittsburgh Post-Gazette*

«*Arxiu dels infants perduts* és un llibre polític... però Luiselli no deixa que això enfosqueixi la seva història sobre la família: sobre un matrimoni que es desfà i sobre el vincle entre una germana i un germà. Pinta belles escenes de família i meravellosos retrats dels nens. És un viatge per carretera: hi ha baralles, hi ha accidents, hi ha cançons, hi ha parades a boxes; sobretot, hi ha històries.»
—David Ebner, *The Globe and Mail* (Canadà)

«A mi m'ha commocionat per la seva originalitat i la bellesa de la seva prosa. L'esfondrament del matrimoni de documentalistes, unit a la manera com els seus fills interpreten les històries que els senten comentar, quallen en una novel·la innovadora, preciosa d'estil i de narrativa.»
— Pedro Almodóvar, *elDiario.es*

ARXIU DELS INFANTS PERDUTS

CLÀSSICS
DE LA PAU
I DE LA
NOVIOLÈNCIA

Títol original: *Lost Children Archive* (2019)

© 2019, Valeria Luiselli

© 2024, Elisabet Ràfols Sagués, per la traducció

© Institut Català Internacional per la Pau (ICIP), per aquesta edició

T. 93 554 42 70

www.icip.cat

icip@gencat.cat

© 9 Grup Editorial, per aquesta edició

Angle Editorial

c. Mallorca, 314, 1r 2a B

08037 Barcelona

T. 93 363 08 23

www.angleeditorial.com

angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció i portada: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: novembre de 2024

ISBN (Angle Editorial): 978-84-10112-51-3

ISBN (Generalitat de Catalunya): 978-84-10393-06-6

DL B 17573-2024

Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

ARXIU DELS INFANTS PERDUTS

VALERIA LUISELLI

TRADUCCIÓ
D'ELISABET RÀFOLS SAGUÉS

ICIP

 Angle Editorial

L'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) va ser creat pel Parlament de Catalunya a finals del 2007. El Parlament va optar, a petició de la societat civil, per crear un organisme públic, independent del Govern i les entitats privades, dotat de personalitat jurídica pròpia i amb plena capacitat per obrar. La llei de creació de l'ICIP estableix que ha de prestar serveis a la ciutadania, al moviment per la pau, al món universitari i acadèmic i a les administracions públiques, mitjançant activitats de recerca, docència, transferència de coneixements, sensibilització i intervenció.

Per tal de difondre la cultura de pau i fomentar l'educació i la sensibilització de la ciutadania en aquesta matèria, l'ICIP ha creat diverses col·leccions de llibres adreçades a estimular la recerca, la divulgació i l'acció sobre temes de pau i seguretat al nostre país.

A Maia i Dylan, que em van ensenyar la infantesa de nou

*I al meu amic Oriol Hernando Juncosas,
que em va ensenyar a observar i imaginar amb més llum*

CONTINGUT

PART I: PAISATGE SONOR FAMILIAR

Traslats	13
Caixa I	51
Rutes i arrels	53
Caixa II	95
Indocumentats	97
Caixa III	143
Desapareguts	145
Caixa IV	191
Traslats	195

PART II: RECONSTRUCCIÓ

Deportacions	241
Mapes i caixes	269
Caixa V	301
Divisòria continental	319
Perduts	343

PART III: APACHERIA

Valls de pols	363
El cor de la llum	371
Echo Canyon	389

PART IV: ARXIU DELS INFANTS PERDUTS

Caixa VI	419
Document	423
Caixa VII	431

AGRAÏMENTS	457
OBRES CITADES	459
CRÈDITS DE LES IL·LUSTRACIONS	463
NOTA DE LA TRADUCTORA	463

PART I

PAISATGE SONOR FAMILIAR

TRASLLATS

Un arxiu pressuposa un arxiver,
una mà que recull i classifica.

ARLETTE FARGE

Anar-se'n és morir una mica.

Arribar és no arribar mai.

«Pregària del migrant»

PARTENÇA

Amb la boca oberta al sol, dormen. Nen i nena, la suor els perleja el front, les galtes vermelles amb ratlles blanques de saliva seca. Ocupen tot l'espai al darrere del cotxe, estesos, cames i braços eixamplats, feixucs i plàcids. Des del seient del copilot, de tant en tant faig una ullada enrere per comprovar que estan bé, després em tomo de nou per estudiar el mapa. Avancem en la lava lenta de trànsit cap als confins de la ciutat, travessem el pont George Washington i ens afegim a la carretera interestatal. Un avió passa per damunt nostre i deixa una llarga cicatriu recta al paladar del cel sense núvols. Rere el volant, el meu marit s'ajusta el barret, s'eixuga el front amb el revés de la mà.

LÈXIC FAMILIAR

No sé què direm més endavant el meu marit i jo a la canalla. Em pregunto quines parts de la història decidirà cadascú suprimir o refer, i quines canviarem de lloc per produir la versió final, i cal dir que suprimir, canviar de lloc i editar sons és probablement el millor resum del que el meu marit i jo fem per guanyar-nos la vida. Però la canalla farà preguntes, perquè això és el que fa la canalla. I li haurem d'explicar un començament, una part central i un final. Li haurem de donar respostes, li haurem d'explicar una història com cal.

El nen va fer deu anys ahir, just el dia abans d'anar-nos-en de Nova York. Li vam fer uns bons regals. Ell havia dit específicament:

Cap joguina.

La nena té cinc anys, i ja fa unes quantes setmanes que pregunta insistentment:

Quan en faré sis?

Sigui quina sigui la nostra resposta, sempre la troba insatisfactòria. De manera que normalment li diem alguna cosa ambigua, com ara:

Aviat.

D'aquí pocs mesos.

Passarà ràpid.

La nena és la meva filla i el nen és el fill del meu marit. Soc mare biològica de l'una i madrastra de l'altre, i a la pràctica, mare de tots dos. El meu marit és pare i padrastra, de cada un, respectivament, però també pare a seques. La nena i el nen són, per tant: germanastra, fill, fillastra, filla, germanastre, germana, fillastre, germà. I com que les paraules amb sufixos i els matisos insignificants compliquen les frases amb la gramàtica quotidiana —el nosaltres, l'ells, el nostre, el vostre—, tan aviat com vam començar a viure junts, quan el nen tenia gairebé sis anys i la nena amb prou feines caminava, vam adoptar l'adjectiu possessiu més simple per referir-nos a ells. Es van convertir en: els nostres fills. I de vegades: el nen, la nena. Ràpidament, tots dos van aprendre les regles de la nostra gramàtica particular, i van adoptar els noms genèrics mama i papa, i de vegades, simplement, ma i pa. I fins ara almenys, el nostre lèxic familiar ha definit l'abast i els límits del nostre món compartit.

TRAMA FAMILIAR

El meu marit i jo ens vam conèixer fa quatre anys, enregistrant un paisatge sonor de Nova York. Formàvem part d'un gran equip de gent que treballava per al Centre de Ciència Urbana i Progrés de la Universitat de Nova York. El paisatge sonor havia de mostrar i recollir totes les notes i marques de so que eren emblemàtiques de la ciutat: vagons de metro que xerricaven fins que paraven, música en els llargs passadissos subterranis del carrer Quaranta-Dos, pastors que pregaven a Harlem, campanes, rumors i murmuris dins de la borsa de Wall Street. Però també intentava examinar i classificar tots els altres sons que la ciutat produïa i que normalment passaven, com a soroll, desapercebuts: caixes enregistradores que s'obrien i tancaven a les botigues de queviures, un guió que s'assaja en un teatre buit de Broadway, corrents subterranis al Hudson, oques canadenques que formant un estol caguen per tot el parc Van Cortlandt, gronxadors que es gronxen a l'àrea infantil Astoria, velles coreanes que esmolen ungles benestants a l'Upper West Side, l'inici d'un incendi en un edifici de pisos al Bronx, un passant que crida una tirallonga de fills de puta a un altre. Hi havia periodistes, artistes sonors, geògrafs, urbanistes, escriptors, historiadors, acustemòlegs, antropòlegs, músics i fins i tot batimètrics, amb aquells dispositius complicats anomenats *multibeam echo sounders*, que s'enfonsaven dins d'espais aquàtics al voltant de la ciutat i mesuraven la profunditat i el contorn dels llits fluvials, i qui sap què més. Tothom, en parelles o en petits grups, examinava i prenia mostres de longituds d'ona per la ciutat, com si documentéssim els darrers sons d'una bèstia enorme.

A nosaltres dos ens va tocar treballar junts i ens van donar la tasca d'enregistrar totes les llengües que es parlaven a la ciu-

tat, durant un període de quatre anys naturals. La descripció de les nostres tasques especificava: «Examinar la metròpolis lingüísticament més diversa del planeta, i fer un mapa amb totes les llengües que hi parlen grans i petits». Va resultar que ho fèiem bé; fins i tot molt bé. Érem un equip de dos perfecte. I quan ja feia uns quants mesos que treballàvem junts, ens vam enamorar —completament, irracionalment, previsiblement, i de cap, tal com una pedra es pot enamorar d'un ocell, sense saber qui era la pedra i qui l'ocell—, i quan va arribar l'estiu vam decidir d'anar a viure junts.

La nena no recorda res d'aquesta època, és clar. El nen diu que recorda que jo sempre duia un vell jersei blau que havia perdut un parell de botons i m'arribava fins als genolls, i que de vegades, quan anàvem amb metro o amb autobús —sempre amb un aire gelat— me'l treia i el feia servir de manta per tapar-lo a ell i a la nena, i que feia olor de tabac i rascava. Anar a viure junts havia estat una decisió precipitada —confusa, desordenada, urgent, i tan bonica i real com vius la vida quan no penses en les conseqüències—. Ens vam convertir en tribu. Després van venir les conseqüències. Vam conèixer els parents de cadascú, ens vam casar, vam començar a fer la declaració de renda junts, ens vam convertir en família.

INVENTARI

Als seients davanters: ell i jo. A la guantera: pòlissa d'assegurança, matrícula, manual del cotxe i mapes de carreteres. Al seient del darrere: les dues criatures, les seves motxilles, una capsa de mocadors de paper i una nevereta amb ampolles d'aigua i coses per picar que es farien malbé a temperatura ambient. I al maleter: una petita bossa d'esports amb el meu enregistrador digital Sony PCM-D50, auriculars, cables i piles de recanvi; una gran bossa organitzadora Porta-Brace per a la seva girafa

plegable, micròfon, auriculars, cables, zepelí i paravent «gat mort», i l'aparell de so 702T. També: quatre maletes petites amb la roba i set caixes d'emmagatzematge (38 x 30 x 25 cm), de base doble i tapa sòlida.

COVALÈNCIA

Malgrat l'esforç que hem fet per mantenir la família fermament unida, sempre hi ha hagut certa ansietat pel que fa al lloc que hi ocupa cadascú. Som com aquestes molècules problemàtiques de què ens parlen a classe de química, amb lligams covalents en lloc de iònics, o potser és al revés. El nen va perdre la seva mare biològica en néixer, tot i que d'aquest tema no se'n parla mai. El meu marit em va fer saber aquest fet, amb una frase, al començament de la nostra relació, i immediatament vaig entendre que no era una qüestió oberta a més preguntes. A mi tampoc m'agrada que em preguntin sobre el pare biològic de la meua filla, de manera que tots dos sempre hem mantingut un pacte respectuós de silenci sobre aquests elements del nostre passat i el dels nostres fills.

En resposta a tot això, potser, els fills sempre han volgut sentir històries que parlin d'ells en el nostre context. Ho volen saber tot pel que fa al temps en què es van convertir en els nostres fills i vam formar una família. Són com antropòlegs que estudien relats cosmogònics, però amb un pessic de narcisisme. La nena demana de sentir les mateixes històries una i altra vegada. El nen pregunta sobre moments de la seva infantesa junts, com si fossin de fa dècades, o fins i tot segles. Així doncs, els hi expliquem. Els expliquem totes les històries que som capaços de recordar. Si ens en deixem una part, confonem un detall, o si s'adonen d'una mínima variació de la versió que ells recorden, sempre ens interrompen, ens corregeixen i exigeixen que la història s'expliqui de nou, però ara

com cal. Així doncs, rebobinem la cinta mental i la tornem a engegar des del començament.

MITES FUNDACIONALS

Al nostre inici hi havia un pis pràcticament buit i una onada de calor. La primera nit en aquell pis, el mateix pis que acabem de deixar, tots quatre estàvem asseguts amb roba interior al terra de la sala d'estar, suats i esgotats, fent equilibris amb els talls de pizza als palmells.

Haviem acabat de desfer els paquets de les nostres pertinences i algunes coses més que havíem comprat aquell dia: un tirabuixó, quatre coixins nous, netejavidres, sabó de plats, dos marcs petits, claus, un martell. Tot seguit vam mesurar l'alçada de la canalla i vam fer les primeres marques a la paret del passadís: 84 cm i 107 cm. Després vam clavar dos claus a la paret de la cuina per penjar dues postals que teníem als nostres antics pisos respectius: una era un retrat de Malcolm X, fet just abans que fos assassinat, en el qual recolza el cap sobre la mà dreta i mira fixament algú o alguna cosa; l'altre era d'Emiliano Zapata, ben dret, amb un rifle en una mà i un sabre a l'altra, un faixí creuat des d'una espatlla i el seu cinturó doble de cartutxos de través. El vidre que protegia la postal de Zapata encara estava cobert d'una capa de brutícia —o era sutge?— de la meva antiga cuina. Les vam penjar totes dues al costat de la nevera. Però tot i això, el nou pis encara es veia massa buit, les parets massa blanques, encara el sentíem massa aliè.

El nen va mirar per la sala d'estar, tot mastegant pizza, i va preguntar:

I ara què?

I la nena, que llavors tenia dos anys, li va fer d'eco:

Sí, què?

Cap dels dos no va saber quina resposta donar-los, però em sembla que ens vam esforçar molt a trobar-ne una, potser perquè aquesta era la pregunta que havíem enfilat silenciosament per tota la cambra buida.

Ara què?, va tornar a preguntar el nen.

Finalment, vaig respondre:

Ara aneu a rentar-vos les dents.

Però si encara no hem tret els raspalls de dents de les caixes, va dir el nen.

Doncs aneu a esbandir-vos la boca a la pica del lavabo i aneu a dormir, va respondre el meu marit.

Van tornar del lavabo, dient que tenien por de dormir sols a la nova habitació. Vam acceptar que es quedessin a la sala d'estar amb nosaltres, una estona, si prometien dormir. Es van fer lloc dins d'una caixa buida i, després de discutir enjogassats per una divisió justa de l'espai de cartró, es van adormir profundament.

El meu marit i jo vam obrir una ampolla de vi, i, per la finestra oberta, vam fumar un porro. Després vam seure a terra, sense fer res, sense dir res, només mirant la canalla adormida dins la caixa de cartró. Des d'on érem asseguts, només podíem veure un embolic de caps i culs: ell amb els cabells humits per la suor, ella amb un niu de rínxols; ell, amb el cul pla i ella, amb les natges arrodonides. Semblaven una d'aquestes parelles que fa massa temps que estan juntes, havien arribat a la mitjana edat massa de pressa, s'havien cansat l'un de l'altre però els resultava prou confortable. Dormien amb una companyonia solitària total. I de tant en tant, interrompien el nostre silenci lleugerament col·locat: el nen roncava com un borratxo i el cos de la nena deixava anar uns pets llargs i sonors.

Havien fet un concert similar aquell mateix dia, quan anàvem amb metro des del supermercat de tornada al nou pis, envoltats de bosses de plàstic blanques plenes d'ous enormes,

pernil molt rosa, ametlles biològiques, pa de panís i brics de llet sencera biològica —els productes enriquits i de més qualitat de la nova dieta millorada d’una família amb dos sous—. Al cap de dos o tres minuts de metro els nens ja dormien, amb els caps damunt de les nostres faldes, cabells humits embullats, una olor salada agradable com els brètzels gegants calents que havíem menjat aquell dia en una cantonada. Eren angèlics, i nosaltres érem prou joves, i junts érem una tribu bonica, una colla envejable. Llavors, de sobte, un va començar a roncar i l’altra a tirar-se pets. Els pocs passatgers que no estaven connectats al mòbil se’n van adonar, ens van mirar, a ella, a nosaltres, a ell, i van somriure —difícil de dir si era per compassió o per complicitat amb el desvergonyiment dels nostres fills—. El meu marit va tornar el somriure als desconeguts somrients. Per un segon vaig pensar que havia de desviar l’atenció, allunyar-la de nosaltres, potser mirant de manera acusadora l’home vell que dormia uns quants seients més avall, o a la noia amb roba esportiva. Evidentment, no ho vaig fer. Només vaig assentir amb reconeixement, o amb resignació, i vaig tornar el somriure als desconeguts del metro —un somriure tibet, com un trau de camisa—. Suposo que vaig sentir la mena de pànic escènic que apareix en alguns somnis, en què t’adones que havies anat a escola sense calces; una vulnerabilitat profunda i sobtada davant de tots aquells desconeguts a qui s’oferia una ullada al nostre món, encara molt nou.

Però aquell mateix vespre, en la intimitat del nostre pis nou, quan la canalla ja dormia i tornava a fer aquells sorolls tan macos —allò que és maco de debò no és mai intencional—, vaig poder escoltar-los plenament, sense el pes de l’empeguèim. Els sons intestinals de la nena eren amplificats contra la paret de la caixa de cartró i viatjaven, diàfans, a través de la sala d’estar pràcticament buida. I al cap d’una estona, des d’algun lloc profund en el seu son, el nen els va sentir —o això ens

va semblar— i hi va respondre rondinant alguna cosa. El meu marit va remarcar que érem testimonis d'un dels llenguatges del paisatge sonor de la ciutat, ara emprat en l'acte fonamentalment circular de la conversa:

Una boca que respon a un forat del cul.

Vaig reprimir el desig de riure, per un instant, però llavors em vaig adonar que el meu marit s'aguantava la respiració i tancava els ulls per no riure. Potser estàvem una mica més col·locats del que ens pensàvem. Em vaig deixar anar i les cordes vocals van esclatar en un so més porcí que humà. Ell em va seguir, amb una sèrie d'esbufecs i alenades, les ales nasals agitats, la cara arrugada, els ulls que gairebé desapareixien, tot el cos que es gronxava endavant i endarrere com una pinyata ferida. La majoria de la gent adopta una aparença aterridora enmig de la rialla. Sempre he temut aquells que fan petar les dents, i he considerat més aviat preocupants aquells que riuen sense emetre cap so. A la meva família paterna tenim un defecte genètic, em sembla, que es manifesta amb ruflets i grunys ben al final d'un cicle de rialles —un so que, potser per la seva animalitat, desencadena un altre cicle de rialles—. Fins que tothom té llàgrimes als ulls i els venç una sensació de vergonya.

Vaig respirar fondo i em vaig eixugar una llàgrima de la galta. Em vaig adonar llavors que aquesta era la primera vegada que el meu marit i jo ens havíem sentit riure l'un a l'altre. Amb les nostres rialles profundes, és a dir, una rialla deixada anar lliure, deslligada, una rialla sencera i ridícula. Potser ningú no ens coneix si no sap com riem. El meu marit i jo finalment ens vam refer.

És fatal riure a costa dels nostres fills adormits, oi?, vaig preguntar.

Sí, fatal del tot.

Vam decidir que el que havíem de fer, en canvi, era docu-

mentar-los, o sigui que vam treure l'equipament de gravació. El meu marit va escombrar l'espai amb la girafa; jo vaig acostar l'enregistrador de mà molt a prop del nen i la nena. Ella feia la pipa i ell rondinava amb paraules i expressions estranyes de son; els cotxes que passaven pel carrer entraven al micròfon del meu marit. Amb complicitat infantil, tots dos vam escoltar-ne fragments. No sé quins motius profunds ens van empènyer a enregistrar els nostres fills aquella nit. Potser era només la calor de l'estiu, sumant-hi el vi, restant-hi el porro, multiplicada per la il·lusió de la mudança, dividida per tot el reciclatge de cartró davant nostre. O potser seguíem un impuls per permetre que el moment, que ens semblava l'inici d'alguna cosa, deixés empremta. Al capdavant, ens havíem entrenat mentalment a no deixar perdre oportunitats d'enregistrament, havíem entrenat les orelles a escoltar la vida quotidiana com si fossin una cinta sense processar. Tot allò, nosaltres i ells, aquí i allà, a dins i a fora, es va enregistrar, recollir i arxivar. Les noves famílies, com les nacions joves després de guerres violentes d'independència o revolucions socials, potser necessiten fixar els seus inicis en un moment simbòlic i clavar aquell instant en el temps. Aquella nit va ser la nostra fundació, va ser la nit en què el caos es va convertir en un cosmos.

Més tard, cansats i havent perdut l'ímpetu, vam dur els fills en braços a la nova habitació, els matalassos no eren gaire més grans que la caixa de cartró en la qual dormien. Després, a la nostra habitació, ens vam estirar al matalàs amb les cames encaixades, sense dir res, però el cos ens deia alguna cosa com ara, potser més tard, potser demà, demà farem l'amor, farem plans, demà.

Bona nit.

Bona nit.

LLENGÜES MATERNES

Quan em van convidar a treballar en el projecte del paisatge sonor, d'entrada vaig pensar que em semblava una mica vulgar, megalòman, possiblement massa didàctic. Jo era jove, però no gaire més jove del que soc ara, i encara em considerava una periodista política recalcitrant. Tampoc m'agradava el fet que el projecte, tot i que estava organitzat pel *Centre de Ciència Urbana i Progrés* de la Universitat de Nova York, i acabaria formant part del seu arxiu sonor, estigués parcialment finançat per algunes corporacions multinacionals descomunals. Vaig provar de fer recerca sobre els seus directors generals, buscant escàndols, frauds i lleialtats feixistes. Però tenia una nena. De manera que quan em van dir que el contracte inclouria assegurança mèdica, i em vaig adonar que podria viure amb el sou sense necessitat de fer la miriada d'encàrrecs periodístics que acceptava per sobreviure, vaig deixar la recerca, vaig parar d'actuar com si fos prou privilegiada per preocupar-me de l'ètica corporativa i vaig firmar el contracte. No sé quins van ser els motius d'ell, però més o menys al mateix temps, el meu marit —que llavors era només un desconegut especialitzat en acustemologia i no el meu marit o el pare dels nostres fills— va signar el seu.

Tots dos ens vam entregar completament al projecte del paisatge sonor. Cada dia, mentre la nena era a la guarderia i el nen a l'escola, anàvem a la ciutat, sense saber què passaria però segurs de trobar sempre alguna cosa nova. Vam recórrer els cinc barris d'una punta a l'altra, entrevistant desconeguts, demanant-los que ens parlessin en la seva llengua i sobre la seva llengua. A ell li agradaven els dies que passàvem en llocs transitoris, com ara estacions de tren, aeroports i parades d'autobús. A mi m'agradaven els dies que passàvem en escoles, enregistrant mostres de canalla. Ell es passejava per cafès plens de gom a gom, amb la bossa del Porta-Brace penjada

amb una corretja de l'espatlla dreta, la girafa subjectada en angle, enregistrant l'amalgama de veus, coberteria, passes. Als passadissos, a les aules, jo subjectava el meu aparell a prop de la boca de cada nen mentre pronunciaven sons, responent a les meves indicacions. Els vaig demanar que recordessin cançons i dites que sentien a casa seva. Tenien un accent sovint anglicitzat, domesticat, la llengua dels seus pares ja els era aliena. Recordo les llengües, físicament, que tenien —roses, tenaces, disciplinades—, que intentaven recargolar-se per produir els sons de les seves llengües maternes, cada cop més distants: la posició difícil de la punta de la llengua en la erra hispànica, els cops ràpids de llengua contra el paladar en totes les paraules polisil·làbiques del quítxua i el garifuna, la corba suau cap avall de la llengua en la hac aspirada de l'àrab.

Els mesos passaven, i vam registrar veus, recollir accents. Vam acumular hores de cinta amb gent parlant, explicant històries, fent pauses, explicant mentides, pregant, dubtant, confessant, respirant.

TEMPS

També vam acumular coses: plantes, plats, llibres, cadires. Vam recollir objectes a les voreres de barris benestants. Sovint, ens adonàvem més tard que de fet no necessitàvem cap més cadira, cap més prestatgeria, i ho tornàvem a treure al carrer, a les voreres del nostre barri menys benestant, amb la sensació que érem participants en la mà esquerra invisible de la redistribució de la riquesa —els anti Adam Smith de voreres i vorals—. Durant un temps vam continuar recollint objectes del carrer, fins que un dia vam sentir a la ràdio que hi havia una plaga de xinxes a la ciutat, de manera que vam deixar de recollir escombraries, vam aturar la redistribució de la riquesa, i va arribar l'hivern, i després la primavera.

No queda mai clar què fa que un espai es converteixi en la teva casa, i un projecte de vida en una vida. Un dia, els llibres ja no cabien a les prestatgeries i la gran habitació buida del nostre pis s'havia convertit en la nostra sala d'estar. S'havia convertit en el lloc on miràvem pel·lícules, llegíem llibres, muntàvem trencaclosques, fèiem becaines, ajudàvem els fills amb els deures. I el lloc on convidàvem amics, teníem llargues converses després que se n'anessin, cardàvem, ens dèiem coses boniques i coses horribles, i endreçàvem en silenci en acabat.

Qui sap com, i qui sap on se n'havia anat el temps, però un dia el nen va fer vuit anys, després nou, i la nena en tenia cinc. Havien començat a anar a la mateixa escola pública. Tots els petits desconeguts que havien trobat, ara els consideraven amics. Hi havia equips de futbol, gimnàstica, funcions de final de curs, convidats a dormir, sempre massa festes d'aniversari, i les marques que havíem fet a la paret del passadís de sobte resumien una història vertical. Havien crescut. El meu marit va pensar que creixien massa de pressa. Amb una rapidesa que no era natural, va dir, a causa de la llet sencera biològica que consumien en aquells petits brics; va pensar que la llet estava alterada químicament per produir criatures prematurament altes. Potser, vaig pensar. Però també era probable que fos tan sols que havia passat el temps.

DENTS

Quant falta?

Quanta estona falta?

Suposo que passa el mateix amb tota la canalla: si està des-
perta dins d'un cotxe, et demana atenció, et demana parada
per anar al lavabo, et demana alguna cosa per menjar. Però
sobretot pregunta:

Quan arribarem?

Normalment diem al nen i a la nena que una miqueta més.
O si no diem:

Jugueu amb alguna cosa.

Compteu els cotxes blancs que passen.

Intenteu dormir.

Ara, mentre parem en un peatge a prop de Filadèlfia, de sobte es desperten, com si tinguessin el son sincronitzat, tant entre ells com amb les diferents acceleracions del cotxe. Des del seient del darrere, la nena crida:

Quants carrers més?

Només falta una mica perquè arribem a Baltimore, li dic.

Però quants carrers queden per arribar fins al final?

El final és Arizona. El pla és conduir des de Nova York a la punta sud-est de l'estat. Mentre circulem, en direcció sud-oest cap a les terres frontereres, el meu marit i jo treballarem cadascú en els seus nous projectes sonors, fent enregistraments de camp i enquestes. Jo em centraré en les entrevistes a gent, a captar fragments de converses entre desconeguts, enregistrar sons de notícies a la ràdio o veus en restaurants. Quan arribem a Arizona, enregistraré les darreres mostres i començaré a editar-ho tot. Tinc quatre setmanes per enllestir-ho. Després, probablement hauré d'agafar l'avió cap a Nova York amb la nena, però encara no ho sé del tot. Tampoc no sé ben bé quin és exactament el pla del meu marit. Li estudio la cara de perfil. Està concentrat en la carretera davant seu. Traurà mostres de coses com el so del vent que bufa per planes i aparcaments; passes sobre grava, ciment o sorra; potser monedes que cauen dins d'una caixa enregistradora, dents que trituren cacauets, una mà de criatura que remena una butxaca de jaqueta plena de còdols. No sé quant trigarà a acabar el seu projecte sonor, ni què passarà després. La nena trenca el nostre silenci, i insisteix:

He fet una pregunta, mama, papa: Quants carrers fins que arribem al final?

Hem de recordar de tenir paciència. Sabem —suposo que fins i tot ho sap el nen— que deu ser molt desorientador viure en el món atemporal d'una nena de cinc anys: un món que no és que no en tingui, de temps, sinó que en té de més. Finalment el meu marit li dona una resposta que sembla satisfer-la:

Hi arribarem quan et caigui la segona dent de baix.

LLENGÜES TRAVADES

Quan la nena tenia quatre anys i va començar a anar a l'escola pública, li va caure prematurament una dent. Immediatament després, va començar a quequejar. No vam saber mai si tot plegat estava relacionat: escola, dent, quequeig. Però en el nostre relat familiar, si més no, les tres coses van quedar lligades amb un nus desconcertant i carregat emocionalment.

Un matí durant el nostre darrer hivern a Nova York, vaig tenir una conversa amb la mare d'una de les companyes de classe de la meva filla. Érem a la sala d'actes, esperant per votar nous representants parentals. Totes dues érem a la cua des de feia una estona, i intercanviàvem històries sobre els estancaments lingüístics i culturals dels nostres fills. La meva filla havia quequejat durant un any, vaig dir-li, de vegades fins al punt de no poder comunicar-se. Començava cada frase com si estigués a punt d'esternudar. Però recentment havia descobert que si cantava una frase en lloc de dir-la, li sortia sense quequejar. I així, lentament, va superar el seu quequeig. El seu fill, em va dir, no havia dit ni una paraula en gairebé sis mesos, en cap llengua.

Vam preguntar-nos l'una a l'altra de quins llocs érem, i les llengües que parlàvem a casa. Ells eren de Tlaxiaco, de la terra mixteca, em va dir. La seva primera llengua era el triqui. Jo no havia sentit mai parlar triqui, i l'única cosa que en sabia és

que era una de les llengües tonals més complexes, amb més de vuit tons. La meva àvia era hñähñu i parlava otomí, una llengua tonal més simple que el triqui, amb tres tons només. Però la meva mare no el va aprendre, vaig dir, i jo, esclar, tampoc. Quan li vaig preguntar si el seu fill sabia parlar triqui, em va dir que no, esclar que no, i va dir:

Les nostres mares ens ensenyen a parlar, i el món ens ensenya a callar.

Després de votar, just abans d'acomiar-nos, ens vam presentar, tot i que hauria d'haver anat al revés. Es deia Manuela, igual que la meva àvia. A ella no li va fer tanta gràcia com a mi, la coincidència. Li vaig preguntar si s'avindria que l'enregistrés un dia, i li vaig explicar el documental sonor que el meu marit i jo estàvem a punt d'acabar. Encara no teníem cap mostra del triqui —era una llengua que no trobaves fàcilment—. Hi va estar d'acord, dubitativament, i quan vam quedar al parc al costat de l'escola uns dies més tard, em va dir que em volia demanar una cosa a canvi. Tenia dues filles més grans —de vuit i deu anys— que havien acabat d'arribar al país, havien travessat la frontera a peu i estaven retingudes en un centre de detenció a Texas. Necessitava algú que traduís els documents del castellà a l'anglès, per poc preu o gratis, per tal que ella pogués trobar un advocat que les defensés i no les deportessin. Vaig estar-hi d'acord, sense saber on em ficava.

TRÀMITS

D'entrada va ser només traduir els documents legals: les partides de naixement de les nenes, els certificats de vacunació, una cartilla escolar. Després hi va haver una sèrie de cartes escrites per una veïna del seu poble i adreçades a la Manuela, amb un informe detallat de la situació allà: les onades descontrolades de violència, l'exèrcit, les bandes, la policia, la

desaparició sobtada de gent —principalment noies i nenes—. Llavors, un dia, la Manuela em va demanar d'anar a un reunió amb una possible advocada.

Ens vam trobar totes tres en una sala d'espera del tribunal d'immigració de la ciutat de Nova York. L'advocada va seguir un breu qüestionari, fent preguntes en anglès que jo vaig traduir en castellà a la Manuela. Va explicar la seva història, i la de les nenes. Eren totes d'un poblet a la frontera entre Oaxaca i Guerrero. Feia uns sis anys, quan la més petita de les dues nenes va fer dos anys i l'altra en tenia quatre, la Manuela les va deixar a cura de l'àvia. El menjar era escàs; era impossible fer créixer aquelles nenes amb tan poc, va explicar. Ella va travessar la frontera, sense documents, i es va instal·lar al Bronx, on tenia un cosí. Va trobar una feina i va començar a enviar diners a casa. El pla era estalviar diners de pressa i tornar a casa tan aviat com fos possible. Però es va quedar embarassada, i la vida es va complicar, i els anys van passar volant. Les nenes creixien, parlaven amb ella per telèfon, escoltaven històries sobre la neu que queia, sobre grans avingudes, ponts, embussos de trànsit, i, més endavant, sobre el seu germanet. Mentrestant, la situació a casa esdevenia més i més complicada, perillosa, de manera que la Manuela va demanar un presenc al seu patró i va pagar un coiote perquè li portés les nenes.

L'àvia de les nenes les va preparar per al viatge, els va explicar que seria un viatge molt llarg, els va omplir les motxilles: bíblia, ampolla d'aigua, fruits secs, una joguina cada una, roba interior de recanvi. Els va fer uns vestits de conjunt, i el dia abans d'anar-se'n va cosir el número de telèfon de la Manuela al coll dels vestits. Va intentar que memoritzessin els deu dígit, però les nenes no n'havien estat capaces. Per això va cosir el número al coll dels vestits i, una vegada i una altra, els va repetir una única instrucció: no s'havien de treure mai el vestit, mai, i així que arribessin a Amèrica, així que haguessin

trobat el primer americà, fos un policia o una persona normal, li havien d'ensenyar l'interior del coll del vestit. Aquesta persona marcara llavors el número que duien cosit i els deixaria parlar amb la seva mare. La resta vindria sola.

I així va ser, però no ben bé com s'havia previst. Les nenes van arribar sanes i estàlvies a la frontera, però en lloc de fer-les travessar, el coiot les va deixar al desert en plena nit. Les va trobar una patrulla fronterera a l'alba, assegudes al costat d'una carretera a prop d'un control, i les van col·locar en un centre de detenció per a menors no acompanyats. Un agent va telefonar a la Manuela per dir-li que havien trobat les nenes. Tenia una veu amable i suau, va dir, per ser un agent d'una patrulla fronterera. Va dir-li que normalment, segons la llei, els nens de Mèxic i el Canadà, a diferència dels nens d'altres països, se'ls havia de tornar a casa immediatament. Havia aconseguit retenir-les al centre de detenció, però a partir d'ara necessitaria un advocat. Abans de penjar, la va deixar parlar amb les nenes. Els va donar cinc minuts. Era la primera vegada des que havien començat el viatge que els sentia la veu. La més gran va parlar, va dir-li que estaven bé. La més petita només va respirar al telèfon, no va dir res.

L'advocada que vam veure aquell dia, després d'escoltar la història de la Manuela, va dir que ho sentia però que no es podia fer càrrec del cas. Va dir que el cas no era «prou clar» i no va donar cap més explicació. La Manuela i jo vam ser conduïdes fora de la sala del tribunal, al llarg de passadissos, avall amb ascensors, i fora de l'edifici. Vam sortir a Broadway cap al final del matí, i la ciutat bullia, els edificis eren alts i sòlids, el cel blau immaculat, el sol brillant, com si no estigués passant res de catastròfic. Vaig prometre que l'ajudaria a resoldre-ho, que l'ajudaria a trobar un bon advocat, que l'ajudaria en tot el que pogués.